

UDK 821.163.4.09-31:81'373.47

Pregledni rad

Marko DRAGIĆ (Split)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

mdragic@ffst.hr

Dijana MIŠETIĆ (Split)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

dijana_miseti@yadoo.com

ZVONIMIROVA KLETVA U PREDAJAMA, POVIJESTI I ROMANU „PROSJACI I SINOVI“ IVANA RAOSA

U radu se govori o kletvi kao usmenoknjiževnom obliku. Kletva postoji onoliko koliko postoji i čovječanstvo. U hrvatskoj je tradiciji najpoznatija Zvonimirova kletva. Tu kletvu izgovorio je hrvatski kralj Dmitar Zvonimir na Skupštini 1089. godine dok je čitao Papino pismo. Papa je od njega tražio da pošalje vojsku u oslobođenje Kristova groba, a kraljevi su podanici nahrupili na njega i kamenjem ga izmrcvarili. Umirući je kralj prokleo svoj narod, zazivajući nad njim tisućgodišnju vladavinu tuđega jezika.

Zvonimirovom su se kletvom bavili i još se uvijek bave povjesničari, arheolozi i filolozi. Oko istinitosti te kletve do današnjega dana traju sporenja među povjesničarima. Dok jedni, primjerice Ferdo Šišić, vjeruju u istinitost umorstva kralja Zvonimira, drugi Zvonimirovo umorstvo i kletvu smatraju legendom, treći Zvonimirovu smrt smatraju nerazjašnjenom.

Ivan Raos u svoj roman „Prosjaci i sinovi“ inkorporirao je povijesnu predaju o umorstvu kralja Dmitra Zvonimira i kletvi koju je pritom izrekao. Zvonimirova je kletva uzrokom patnje Hrvata. Prosjaci i njihovi sinovi, prema Raosu, potomci su kraljeva tobočara koji nije zaštitio svoga kralja.

Ključne riječi: *hrvatski kralj Dmitar Zvonimir, Ivan Raos, „Prosjaci i sinovi“, kletva, povijest*

1. Uvod

Kletva je usmeno-retorički oblik koji je u usmenoj komunikaciji još od najstarijih civilizacija. U hrvatskoj je tradiciji najpoznatija Zvonimirova

kletva. Tu kletvu izgovorio je hrvatski kralj Dmitar Zvonimir na Skupštini 1089. dok je čitao Papino pismo. Papa je od njega tražio da pošalje vojsku u oslobođenje Kristova groba, a kraljevi su podanici nahrupili na njega i kamenjem ga izmrcvarili. Umirući je kralj prokleo svoj narod, zazivajući nad njim tisućgodišnju vladavinu tuđega jezika.

Zvonimirovom su se kletvom bavili i još se uvijek bave povjesničari, arheolozi i filolozi. Oko istinitosti te kletve još uvijek traju sporenja.

Višestruke su interferencije usmene i pisane književnosti. Neki pisci u svoja djela inkorporiraju usmenoknjiževne oblike, drugi temeljem usmenoknjiževnih oblika stvaraju svoja djela, treći pišu po uzoru na usmenu književnost itd. Predaju o Zvonimirovoj kletvi mnogi su pisci inkorporirali u svoja djela. Jovan Subotić 1862. godine napisao je versificiranu dramu *Zvonimir, kralj hrvatski*. Ta drama se do 1876. godine u Zagrebu prikazivala sedam puta. Povodom osamstote obljetnice krunidbe kralja Dmitra Zvonimira Franjo Marković napisao je svoju posljednju dramu *Zvonimir, kralj Hrvatski i Dalmatinski* (1876). *Kralj Zvonimir* prva je drama *Trilogije Petar Svačić* Krste Pavića (P. Krstinića). Ta je *Trilogija* publicirana u Senju 1903. godine a u njoj je priča o ljubavi Petrove kćerke Mare i Zvonimirova sina Radovana (Brešić 2000: 45–49). Iste je godine Vladimir Nazor u Zadru napisao pjesme o hrvatskim kraljevima i dopunjavao ih do 1930. godine. Pjesme o kraljevima nastale su kao pjesnikov odgovor onima koji su tvrdili da Hrvati nemaju svoje predaje ni na moru ni na kopnu, kao i onima koji su tanjili i umanjivali našu povijest, te stoljećima nastojali zatrti ili iskriviti narodno pamćenje. U Hrvatskoj smotri 1908. godine objavljena je Galovićeva jednočinka naslovljena *Kralj Zvonimir*. (Brešić 2000: 45–49) Ivo Brešan 1994. godine publicirao je dramu „Stani malo Zvonimire“.¹

Ivan Raos u svoj roman „Prosjaci i sinovi“ inkorporirao je povijesnu predaju o umorstvu kralja Dmitra Zvonimira i kletvi koju je izrekao. Zvonimirova je kletva uzrokom patnje Hrvata. Prosjaci i njihovi sinovi, prema Raosu, potomci su kraljeva tobolčara koji nije zaštitio svoga kralja.

2. Kletva

Kletva je usmeno-retorički književni oblik u kojemu je onaj koji izgovara kletvu, preplavljen negativnim emocijama te klevetanome priziva kakvo zlo ili nesreću. Kletva je stara koliko i čovječanstvo. Od kletve se zazire u strahu da se njezin sadržaj ne ispuni, u kletvu se vjeruje, a osobito u onu koju izusti majka. Knjige Staroga Zavjeta sadrže mnoštvo kletvi u različitim situacijama koje snađu čovjeka, stavljajući ih u opreku s blagoslovom. Knji-

¹ O tome više: Brešić 2000: 45–49.

ga Sirahova tako bilježi: *Jer blagoslov očev učvršćuje kuću djeci, a majčina kletva temelje im ruši* (Sir 3,9). U istoj je knjizi zapisano: *Jer prokune li te tko u tjeskobi duše svoje, Tvorac će njegov uslišiti mu vapaj* (Sir 4,6). Salomon u Drugoj zbirci izreka bilježi sljedeće: *Kao vrabac kad prhne i lastavica kad odleti, tako se i bezrazložna kletva ne ispunjava* (Mudre izreke 26,2). Knjiga Postanka započinje stvaranjem zemaljskoga raja i prvih ljudi te njihova pada u grijeh. Ogriješivši se o Božje zapovjedi i na nagovor zmije pojevši plod sa stabla spoznaje dobra i zla, bivaju prokleti. Vidjevši učinjeno, Bog proklinje prvo zmiju: „Kad si to učinila, prokleta bila među svim životinjama i svom zvjeradi divljom! Po trbuhu svome puzat ćeš i zemlju jesti sveg života svog! Neprijateljstvo ja zamećem između tebe i žene, između roda tvojeg i roda njezina: on će ti glavu satirati, a ti ćeš mu vrebati petu“. Bog potom nastavlja obraćajući se ženi: „Trudnoći tvojoj muke ću umnožit“, u mukama djecu ćeš rađati. Žudnja će te mužu tjerati, a on će gospodariti nad tobom“. Posljednjem se obraća muškarcu: „Zemlja neka je zbog tebe prokleta: s trudom ćeš se od nje hraniti svega vijeka svog! Rađat će ti trnjem i korovom, a hranit ćeš se poljskim rastinjem. U znoju lica svoga kruh svoj ćeš jesti dokle se u zemlju ne vratiš: ta iz zemlje uzet si bio – prah si, u prah ćeš se i vratiti“. (Post 3,14–20)

Kao učestali oblik hrvatske tradicijske kulture, kletva prožima najranije hrvatske spomenike, stećke, usmenu i pisanu književnost. Bilježi je tako i prvi pisani spomenik na hrvatskom jeziku, Bašćanska ploča. Hrvatski kralj Zvonimir, o kojemu je u ovome radu riječ, daruje leđinu (posjed) Samostanu Svete Lucije i navodi svjedoke koji su darivanju prisustvovali: Desimira, župana Krbave, Martina u Lici, Prbinega, poslanika u Vinodolu, Jakova na otoku. Kletvom obvezuje prisutne na poštivanje darovnice: *Da iže to poreče klni j Bog i dvanadeste apostola i četiri evanjesti i svetaja Lucija* (da tko to poreče, prokune ga Bog i dvanaest apostola i četiri evanđelista i Sveta Lucija).

Raosovi „Prosjači i sinovi“ sadrže mnoge primjere kletvi: „Kako ti meni, tako Bog tebi... Što meni uskratio, doktoru stostrukim vratio... Kosti ti jedna drugu turale, za mjesto se gurale, mjesta ne nalazile... Kô Gavan vapiro, kô rosa hlapio, golim po trnju gloginje mlatio... Popa dozivao, ćuk ti se odzivao; molitva ti kugi čobanica bila... Pšenicom ti nicalo, ljuljem ti klasalo; tele ti kravu iskalo, na vuka nabasalo; čedo ti kô suha oskoruša stasalo... Vino ustima prinosio, rasol pio; od svakog osim od ježa obraz krio... S kratkom žlicom iz plitke zdjele kusao, buseve razbusao, ivanjane u zla gospodara krčio, smrdeljušu (...), s njom se srađao i s njom kô crkveni miš bogatu djecu rađao... Žito sijao, kukolj žeo; krumpir sadio, ljaljak vadio; sirkovom se mekinjom kô brašenicom sladio... Ušima gledao, očima slušao, jezikom za pogaču galebinu kušao; prstima govorio, koljenima hodio, slijepac te preko jame vodio... S mišem mačku lovio, ovcom vuka tovio, gdje zdrav bio tu i obolio... (...)“

(Raos 1984: 263). Opisujući likove sklone proklinjanju, Raos bilježi i njihov strah od kletve, ali i praznovjerje rašireno u narodu: kod proklinjanja nije se smjelo raširiti palčeve – rašireni su palčevi predstavljali plodno tlo za njezino obistinjenje.²

3. Dmitar Zvonimir

Dmitar Zvonimir pripadao je dinastiji Svetoslavića. Rodonačelnik je Svetoslavića kralj Svetoslav Suronja (od 997. do 1000) kojega je brat Krešimir III smijenio s prijestolja. Svetoslav je imao sina Stjepana koji je sa suprugom Hicelom Orseolo imao sina Radovana (? – poslije 1070). Radovan je imao sina Zvonimira, koji je svome sinu dao očevo ime, što je bilo uobičajeno u dinastiji Trpimirovića.³

Dmitar Zvonimir prvi se put spominje kao ban u slavonskom dukatu šezdesetih godina 11. stoljeća. Zvonimir je 11. travnja 1064. godine, nakon iznenadne smrti kralja Bele I (1060–1063), kao poslanik kralja Petra Krešimira IV u Pečuhu prisustvovao krunidbi ugarskoga kralja Salamona (1063–1074). Tom prigodom Zvonimir se zaručio s Jelenom, kraljevom bratučedom, kćerkom ugarskoga kralja Bele I, te sestrom budućih kraljeva Gejze I (1074–1077) i Ladislava (1077–1095. god.). Godine 1065. Zvonimir se oženio Jelenom.⁴

Predstavnici hrvatskoga naroda i svećenstva, polovicom 1075. godine, gotovo jednodušno su, na solinskom polju, u Saboru izabrali Dmitra Zvonimira za kralja Hrvatske i Dalmacije. Papa Grgur VII, poslao je opata rimskoga Gebizona i biskupa Falcoina s krunidbenim znakovima: krunom, mačem i žezlom, koji su 8. listopada 1075. godine, kraljevskom krunom u bazilici Svetoga Petra u Solinu okrunili Dmitra Zvonimira. (Klaić 1974: 138) Zajedno s kraljem okrunjena je i kraljica Jelena, koju je narod prozvao Lijepom. Ovjenčani kralj kleknuo je pred Papina poslanika, podigao desnicu i prisegao na vječnu vjernost papi, *Zavjernicom*:

Ja Dmtar, koji se zovem i Zvonimir, s pomoću Božjom kralj Hrvatske i Dalmacije, obavezujem se, obričem i obećajem tebi, opate Gebizone, koji si mi podijelio kraljevsku krunu u ime papino da ću nepromijenjen vršiti sve što mi tvoja svetost bude naložila. U svem i svačem čuvat ću vjeru apostolskoj stolici i neopozivo ću braniti što su u ovoj kraljevini apostolska stolica i po-

² Proklet bio, proklet bio, prokleti berekine! Proklet! Proklet! Proklet! – Kikaš uzdiže obje ruke iznad glave, ali da prokletstvo baš zasigurno ne padne, ne raširi palce. (Raos 1984: 39) Samo sam se malčice pobojavao kad si me, tobože, proklinjao da ti se, kao slučajno, palci ne rašire, i tako se kletva ne primi. Ali ja se i opet pouzdam u tvoju pamet. (Raos 1984: 41)

³ Vidjeti: Dragić 2011: 63.

⁴ Dragić 2011: 65, prema: Laszowski 1925: IX.

slanici njezini odredili i što će još odrediti. Gojit ću pravdu, branit ću crkve i brinut ću se za privjence, desetine i sve što ide crkvi. Nastojat ću oko življenja biskupa, svećenika, đakona i podđakona, da čisto i dostojno žive; štitit ću siromahe, udove i siročad; priječit ću nedopuštene brakove između rođaka, ustanovit ću zakonito vjenčanje prstenovanjem i blagoslovom svećeničkim, a ustanovljeno ne ću pustiti da se razriješi. Protivit ću se prodaji ljudi, te ću se s Božjom pomoću pokazati pravedan u svemu što je pravo. Uz to određujem po savjetu svih mojih velmoža da se svaki godine na Uskrs plati sv. Petru iz kraljevske blagajne danak od dvjesto bizantskih dukata, te želim i nalažem da ovo čine i moji nasljednici. Osim toga poklanjam, prepuštam i potvrđujem apostolskoj stolici samostan sv. Grgura, koji se zove Vrana, i sve blago što ga ima: naime srebrni kovčeg, u kojem je sveto tijelo blaženoga Grgura, zatim dva križa, kalež i patenu, dvije zlatne krune draguljima obložene, evanđelje u srebro vezano; napokon još pokretna i nepokretna dobra (samostana) da bude taj samostan zauvijek svratište poslanika sv. Petra i posve u vlasti njihovoj. Budući da je Bogu služiti isto što i kraljevati, predajem se i preporučujem u tvoje ruke mjesto u ruke sv. Petra i našega gospodara pape Grgura i njegovih nasljednika; i ovu zavjernicu potvrđujem prisegom. Ja dakle Dmitar Zvonimir, s Božjom pomoću i darom apostolske stolice kralj, bit ću od ovoga časa vazda vjeran sv. Petru i mojemu gospodaru Grguru i zakonitim mu nasljednicima, neću sudjelovati ni riječju ni činom da bud on ili buduće pape nakon njega ili poslanici njihovi život ili uda izgube, ili da budu zarobljeni; a savjet koji bi mi povjerili, neću nikome na njihovu štetu otkriti. (...) Tako mi Bog pomogao! (Ricov 1990: 82–83)

Zavjernica neopozivo pokazuje Zvonimirovu bezrezervnu podršku Crkvi i njezinom vođi papi Grguru VII, nastojanje da uredi često neuredan život crkvenih pastira koji su kršili obvezni zavjet celibata, kraljevo priklanjanje siromasima, udovicama i siročadi, reguliranje brakova, godišnji danak Papi u iznosu od dvjesto bizantskih dukata na koji je obvezao i svoje nasljednike. Kralj Zvonimir darovao je papi Samostan Svetoga Grgura koji se zove Vrana i srebrom okovano evanđelje.

Početkom 17. stoljeća u svečanim je dvoranama Vatikana naslikan prizor *Zavjernice* koju kralj Dmitar Zvonimir predaje Papinom legatu.

Nakon krunidbe, Dmitar Zvonimir na solinskom polju predsjedao je Velikom i Malom saboru, na kojima je prevladao prijašnje nemire i sukobe te se izmirio s obitelji prethodnoga kralja Slavca, a njegova bana Petra Svačića postavio je za svoga prvoga bana. Solinski sabor završio je općom pomirbom. (Klaić 1974: 139)

Kralj Dmitar Zvonimir, stolovao je u dvorcu na Solinskom polju, u Biogradu, a negdje 1076–1078. u Kninu, te u istom razdoblju u Ninu. U Kninu

je ponovno boravio 1078. godine. Također je boravio u Šibeniku te u Baškoj na otoku Krku. Kralj je u Kninu ponovno boravio 1087. godine. O kraljevanju Dmitra Zvonimira u *Hrvatskoj kronici* piše:

I osta kraljem Zvonimir, koji počteni kralj, sin dobroga spomenutja, poče crkve veoma čtovati i ljubiti. I poče dobre pomagati, a progoniti zale. I bi od svih dobrih poljubljen, a od zlih nenavijen, jere ne mogaše zla vidjeti. I tako ne biše on za Hrvate, zašto oni ne će biti dobrotom dobiti, da bolji su pod strahom. I za dobroga kralja Zvonimira biše vesela sva zemlja, jere biše puna i urešena svakoga dobra, i gradovi puni srebra i zlata. I ne bojaše se ubogi da ga izji bogati, i nejaki da mu vazme jaki, ni sluga da mu učini nepravo gospodin. Jere kralj svih branjaše, zašto ni sam prezpravedno ne posidaše, tako ni inim ne dadiše. (...) (Mužić 2002: 130–131)

Dmitar Zvonimir⁵, zapamćen je u narodu kao „dobri i pravedni kralj“ (Ricov 1990: 87), „sveti i dobri kralj Zvonimir“ (Maslač 1941: 178) čija je vladavina trajala od 1075. do 1089. godine i može se označiti – *blagostanjem*.⁶

Da je ozbiljno mislio stavivši se pod zaštitu Pape i prisegnuvši mu na savezništvo, pokazao je odazvavši se molbi kojom ga je Papa u pismu pozvao da okupi vojsku i pošalje je na daleki Istok, „na oslobođenje groba Gospodnjeg“. (Šišić 2004: 147) *Hrvatska kronika* bilježi Zvonimirovo sazivanje Sabora na Kninskom polju „na lokalitetu Pet crkava sredinom 1089. godine“. (Dragić 2008: 303) Vjeran prisezi da će „nepromijenjen vršiti sve što mi tvoja svetost bude naložila“, okupio je svoje vojnike s namjerom da im pročita pismeni zahtjev Pape i pošalje mu vojsku u pomoć.

4. Zvonimirova kletva

Car Aleksije približio se papi Urbanu II te je ponovno došlo do prijateljskih odnosa Istoka i Zapada. Aleksije je voljom pape Urbana II poslao poslanike s pismima kralju Zvonimiru tražeći od njega pomoć. Zbog toga je

⁵ Ricov, navodeći Petra Skoku, navodi latinsko podrijetlo imena (Suinimir, Suenimir – glavosvit). Pritom iskazuje divljenje značenjem imena naših narodnih vladara: „Domagoj: onaj što goji dom; Branimir – koi brani mir; Slavimir – koi slavi mir; Zvonimir – onaj što ječi, pronosi i proslavlja jer i sâm – već u imenu – zvoni mir!“ (1990: 79).

⁶ Za dobroga kralja Zvonimira biše vesela sva zemlja, jere biše puna i urešena svakoga dobra, i gradovi puni srebra i zlata. I ne bojaše se ubogi da ga izjede bogati, i nejaki, da mu uzme jaki, ni sluga, da mu učini nepravo gospodin, jer kralj svih branjaše, zašto ni sam nepravedno ništa nije posjedovao... I tako veliko bogatstvo biše, tako u Zagorju kako u Primorju za pravednoga kralja Zvonimira... I biše veće vrijedna uresa na ženah i mladim ljudima i na konjih, pa i ostalog imanja. I zemlja Zvonimirova biše obilna svakom raskoši, niti se ikoga bojaše niti joj itko mogaše nauditi, osim gnjev gospodina Boga. (Maslač 1941: 178–179, prema Hrvatskoj kronici, izd. Crnčić str. 32).

Zvonimir sazvao „Skupštinu“ na kninskom polju i pozvao hrvatski narod u rat protiv „pogana i nevjernika“. Okupljeno se mnoštvo tome usprotivilo i ubilo kralja Zvonimira.⁷ Prvi podatci o silovitom umorstvu hrvatskoga kralja Dmitra Zvonimira nalaze se u *Hrvatskoj kronici*:

Po ovi način i u to vrime zgodi se, da cesar rimski s voljom svetoga otca pape posla posle i listove svoje ovako g dostojnomu kralju Zvonimiru, proseće i moleće kako draga brata i meju kralji krstajnskimi kralja počtovanoga: „Ovo te molimo i prosimo, da skupiš k sebi svu gospodu zemlje tebi podložne, i svih od vridnosti. I kada bude skupščina, da pročitš meju svimi ovi drugi list, koga s tvojim listom šalje se od strane naše, gospodstvu vašemu, moleće, kada pročte, da odgovore, i da dadu nam na znanje volju svoju i odlučenje, ko učine vitezi i baruni s voljom gospodstva tvoga.

I tako dobri i sveti kralj Zvonimir, prijamše listove od pape i cesara, zapovidi po sve kraljevstvo svoje, da bude skupščina i sa shodom u Petih Crkvah u Kosovi, da svaki bude do dan dvadeset i pet, i prišatče vrime da pride mnoštvo veliko. I legoš vojske i narediš straže. I kada dojde dan, da (učini) slavni i dobri kralj Zvonimir otvoriti listove pape i cesara velikoga grada Rima, s voljom svetoga otca pape, koji kazahu:

„Brata našega Zvonimira molimo s vlasnici i pukom zemlje kraljevstva njegova, da bi hotil odlučiti, i s nami biti zajedno s pomoću ine gospode krstjanske, koji ovakve listove imaju od nas, i oni da odluče volju njih, i da nam dadu na znanje, jesu li k volji našoj pristali, ča jest s dopušćenjem Božjim i sina njegova, koji jest porođen od Dive Marije, i muku (trpel) i krv prolio na drvo križa, i na njem umoren; koja smrt bi odkupljenje svita i oslobojenje svetih otac iz limbene tamnosti. I tako s dopušćenjem njegovim i s pomoću u njega virujućih jesmo odlučili osloboditi mista, koja je za ljubav našu okrvavio, i gdi je pridao duh otcu muku i trud i greb, u kom bi položeno prislavno tilo njegovo.“

I to čuvše Bogom prokleti i nevirni Hrvati, (...) Tada čuvši toj nevirnici, ne daše ni listove dočtiti, i skočiše, ne samo da bi pristali na dostojnu molbu, svetoga otca pape i cesara Rimskoga, da sveta mista iz ruk poganskih izmu i oslobode, da oni Bogom počeše kričati i vikati na svetoga kralja, tužeći se i vapijući jednim glasom, kako na Isukrsta Židove: „da on išće izvesti njih iz domov njih, iz žen i ditce njih, i s papom ter s cesarom odtimati mista, gdi je Bog propet i gdi je greb njegov. A što nam je zato?“

I nevirni Hrvati vazeše zlu misal i nepravedan svit, i meu sobom zlo više učiniše, i sebi i ostatku svomu rasap i vičnje pogrijenje. I tako počeše upiti kakono Židove vapiše na Isukrsta, kada reče poglavica: „Bolje da jedan umre, nere tolik puk da pogine“. I tako sramotni i nevirni Hrvati počeše govoriti

⁷ Usp. Šišić 1990: 586.

vapijuće kao psi ali vuci: „Bolje da on sam pogine, ner da nas iz didine cića Boga i inim mista toliko daleko obuimati, zemlje i gradove“. I ne inako, nere kako psi lajući kada idu, tako oni na dobroga kralja Zvonimira, komu ne daše ni progovoriti, nere z bukom i oružjem počese sići njega, i tilo njegovo raniti, i krv prolivati svoga dobroga kralja i gospodina, koji, ležeći u krvi izranjen velikimi bolizni, prokle nevirne Hrvate i ostatak njih Bogom i Svetimi njegovimi, i sobom, i nedostojnom smrtju njegovom, i da bi veće **nigdar ne imali gospodina od svoga jazika, nego vazda tuju jaziku podložni bili**. I tako ležeće a Hrvate proklinjuće izdahnu. I pojde duh njegov, po milosti onogaj ki sve može, s anjeli veseliti u vike vikom.⁸

Jadrijević bilježi kako je u doba hrvatskih kraljeva bilo borbi i dinastičkih svađa, ali one su gotovo uvijek prolazile bez prolijevanja krvi. Pritom spominje dva ubojstva vladara – kralja Miroslava⁹ i kralja Zvonimira.¹⁰

Povijesni izvori dvojako gledaju na smrt kralja Zvonimira, nerijetko joj dajući epitet nerazjašnjene. Neki se priklanjaju tezi o prirodnoj smrti navodeći dokaze da je kralj bio narušena zdravlja i duže vrijeme poboljšavao dok povijesni izvori navode nasilnu smrt kojom je skončao.

Druga je verzija Zvonimirove kletve: „Dabogda nad vama tisuću godina vladao tuđi jezik“. (Dragić 2008: 304)

Don Frane Bulić, povjesničar i arheolog, u rujnu 1886. godine između Drniša i Muća zabilježio je predaju o Zvonimirovom umorstvu kod Rotne gomile i poslao je povjesničaru Ferdi Šišiću:

*Na Kosovu polju kninskom zavadio se neki kralj s vojskom te se pognali. Kralj već ranjen bježao sa Kosova polja, a vojska ga stigla gdje je sada Rotna gomila. Tu ga je izmrcvarila i ubila, i svaki je vojnik na mrtvo tijelo bacio po kamen. Vojska se potom pobila između sebe i izmrcvarila, a od puste krvi prolivene nedaleko ove gomile pocrvenila je zemlja i zato se zove Crljenica. Kralj se zvao Rotando.*¹¹

⁸ Usp. Mužić 2002: 131–133.

⁹ Kralj Miroslav, sin kralja Krešimira I i pripadnik dinastije Trpimirovića, svoju je četverogodišnju vladavinu obilježio ratom protiv vlastitoga brata, Mihajla Krešimira, a skončao je nasilnom smrću, *od ruke bana Pribine*, o čemu svjedoči bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet u spisu *De administrando imperio* (*O upravljanju carstvom*): *Krštena Hrvatska postavlja konjaništva do 60.000, a pješadije do 100.000 i sagena do 80 i kondura do 100. Na sagenama imaju po 40, na kondurama po 20, a na manjim kondurama po 10 ljudi. Veliku takovu moć i množinu naroda imaše Hrvatska do arhonta Krasimera. Pošto ovaj umre, a sin njegov Miroslav vladavši četiri godine, od ruke bana Pribunje pogibe, i u zemlji nasta raskol i razdor veliki, umanji se broj i konjaništva i pješadije i sagena i kondura, što ih imahu Hrvati. Danas imade sagena 30, male i velike kondure, i konjaništvo i pješadije.* (Konstantin Porfirogenet 2003: 82–83)

¹⁰ Usp. Jadrijević 1967: 45.

¹¹ Usp. Dragić 2009: 21–44, prema Šišić 1990: 587.

Šišić utemeljenje takvih tvrdnji nalazi i u Tomaševićевой kronici (16. st.) koji bilježi sljedeće:

Kralj Zvonimir bio je čovjek veoma hrabar i veoma vješt vojnik, a osobito gorljiv branilac kršćanske vjere. Zato odluči podići veliku vojsku, te poći na daleki istok i oteti i osloboditi grob Spasitelj, koji bijaše pao nevjernicima u ruke. Zapovjedi dakle svojim podanicima pod vjeru da pograbe oružje i da se spremni skupe na Petrovu polju. Kad su međutim Slovinci razumjeli zapovjedi i nalog kraljev, bude im žao žena i djece njihove te stadoše govoriti: „Što radi taj kralj, nikad više ne ćemo vidjeti djece, žena, ni domovine svoje. A zašto nas zove i puti da pređemo preko mora (u daleku zemlju)?“ Na to skloniše nevjerni Slovinci kraljeva tajnika i ujedno peharnika mu Tadiju Slovinca da ubiju kralja. Ovi udoše 20. travnja pod kraljev šator, te ubiše Zvonimira na istom polju kraj crkve sv. Cecilije. (...)”¹²

Smrtno ranjeni kralj pozvao je svoje podanike:

Prije smrti svoje dade smrtno ranjeni kralj sve svoje podanike pozvati preda se, te govoraše ove riječi: „O vi nevjerni Slovinci, tko vas je zaslijepio te me ubiste?“ A zatim: „O vi, vjerna braćo moja Hrvati i Dalmatinci, iz dubine srca želim što sam vaš posljednji kralj i što ćete od sad biti podanicima tuđim kraljevima i knezovima.“ To govoreći izdahnu, te bi pokopan u kninskoj crkvi sv. Bartolomeja kraj velikoga žrtvenika. Oj, nesretna Hrvatska, kad si tolikog i takva kralja izgubila!”¹³ (Dragić 2011: 79–80)

Ferdo Šišić piše: „ipak je, jezikom a pričaju hrvatske tradicije, da je hrvatski kralj Zvonimir ubijen u narodnoj skupštini, jamačno potpuno ispravna“. Poslije toga kralj je, vjerojatno u travnju 1089, pokopan u stolnoj crkvi u Kninu.¹⁴

Urvoje Hitrec navodi da se Skupština održala na Cvjetnicu. (Hitrec 2007: 34) Nemet (2006: 78) pišući o izvorima za utvrđivanje smrti kralja Zvonimira ističe da je u *Ljetopisu Popa Dukljanina* naknadno pridodana legenda o umorstvu kralja Zvonimira, a to je zapravo onaj tekst koji se u znanosti imenuje kao *Hrvatska kronika*.

Dmitar Zvonimir nije imao nasljednika.¹⁵ Njegov sin Radovan, prema

¹² Dragić 2001: 79–80, prema Klaić 1974: 144.

¹³ Isto.

¹⁴ Dragić 2011: 79, prema Šišić 1990: 586–587.

¹⁵ Zvonimira je naslijedio sinovac Petra Krešimira IV, Stjepan II, zadnji Trpimirović. Otac mu je bio namijenio kraljevstvo, ali mu je prijestolje, kako je već objašnjeno u 1. poglavlju ovoga rada, preotelo kralj Slavac. Tada se Stjepan II teško bolestan sklonio u Samostan Svetoga Stjepana u Solinu. Nakon smrti Dmitra Zvonimira u Šibeniku su predstavnici velikaša i duhovnih vođa 1089. godine za kralja izabrali Stjepana II. Među crkvenim dostojanstvenicima bili su: splitski nadbiskup Lovro, trogirski biskup Ivan. Koncem 1090. ili početkom 1091. godine kralj se razbolio i umro. (Dragić 2011: 81) Hrvatska kronika završava riječi-

predajama, umro je u dvadesetoj godini u Novalji na Pagu.¹⁶

U *Prosjacima i sinovima* Raos navodi predaju o smrti i kletvi kralja Dmitra Zvonimira. U njegovoj verziji Gospodin prenu oda sna *svoga sina* Zvonimira,¹⁷ moleći ga da okupi svoje junake i *otme njegov grob iz ruku nevjerničkih*. Kao i u prethodnim predajama, narod se buni, ne želeći napustiti teško stečenu zemlju, ognjišta i žene, strahujući da će drugi zauzeti što pripada njemu. Odlazak u daleku zemlju smatra besmislenim pothvatom budući da je Gospodin uskrsnuo pa grob, čije oslobođenje Zvonimir od njih traži, leži prazan. U ovoj predaji do izražaja dolazi koristoljublje naroda koji, iako mu sam Bog pridijeva epitet *junački*, pristaje i uz Boga i uz kralja samo dok je kakve koristi. Podanici bi otišli na Istok da je Kristovo tijelo i dalje u grobu – tada bi trgovali svetim moćima mijenjajući ih za žito ili bojnu opremu i njihov bi put imao smisla. Ako već moraju umrijeti, umrijet će na svojoj zemlji, ne u tuđoj.¹⁸ Vidjevši da dobri i pravedni kralj ustraje u izvršenju svete zapovijedi, odluče ga žrtvovati za „dobrobit“ naroda, smatrajući Bogu ugodnijim da izgine jedan mjesto svih:

Tisuću godina poslije ovoga prokletstva stiže i drugo i sruči se na narod ovaj naš hrvatski. A zbi se, daklem, ovako. Gospodin naš Isukrst prenu oda sna kralja Zvonimira i govoreći mu reče: „Zvonimire kralju, sine moj! Ustani, pripaši mač, podigni junački narod svoj i otmi grob moj iz ruku nevjerničkih“. Kad kralj to priopći narodu, narod ustade i reče: „Hoćeš li zar da svi izgine-mo za grob iz kojega je Gospodin naš odavna izišao i na nebo uzašao?! Da su bar kosti u njemu, pa da svete moći tu i tamo za žito ili za bojnu opremu tržne-mo... Hoćeš li zar da napustimo zemlju koju smo s toliko krvi stekli i namakli, pa da drugi s noge na nogu i hoću-neću uljezu u nju, u ognjište naše, u ložište naše, uza žene naše dok nas ne bude? Ti si kralj. Jesi. I ako misliš da nam glave ne stoje dobro, skidaj ih ovdje, na ovoj zemlji, neka zagnoje nju na kojoj su izrasle!“ A kako kralj ustraja na zapovijedi Božjoj, narod reče: „Kad si baš upeo da se gine, neka se gine! Buduć je narodu zgodnije i Bogu ugodnije da

ma: „I biše za svoj teg plaćeni oni prokleti i nevirmi Hrvati krozi griha, zašto pogubiše svoga dobrog gospodina Zvonimira, kako Žudiji gospodina Isukrsta. I tako prokleti Žudiji inim služe, ne imajući ni oni od svoga jazika gospodina. Dobri kralj Zvonimir živi u kraljevstvo, dokle bi ubijen, lit trideset i pet. A ubien bi na lit Isukrstovih tisuća i osamdeset, a toj tisuća i osamdeset manje jedno.“ (Mužić 2002: 132–133)

¹⁶ Kraljeva kćerka Klaudija udala se za lapačkoga kneza. Kralj joj je za života darovao Karin.

¹⁷ U Bibliji je čest motiv Božjeg govorenja u snu, navodeći ljude što da (ne)učine. Bog tako progovara Abrahamu, Josipu, Jakovu, Samuelu, Natanu, mudracima koji su krenuli vidjeti novorođeno dijete i mnogima drugima.

¹⁸ Smrt je prikazana metaforom „skidanje glava“. Botica primjećuje da se u predaji junaštvo najčešće mjeri brojem odsječenih glava (Botica 2011: 40).

*izgine jedan nego svi, pogini!*¹⁹ *I pogibe ondje od ruku naroda koji kralja i Boga prisvaja samo dotle dok su mu od koristi.* (Raos 1984: 141–142)

Slijedi strašno nevrijeme kao znak Božjega gnjeva i Božje osude sramotnog ljudskog čina koju možemo povezati sa starozavjetnim motivom Sodome i Gomore i nevremenom koje ih je uništilo:²⁰

Kako je sunce na zemlju izlazilo i Lot ulazio u Soar, Jahve zapljušti s neba na Sodomu i Gomoru sumpornim ognjem i uništi one gradove i svu onu ravnicu, sve žitelje gradske i sve raslinstvo na zemlji. A Lotova se žena obazre i pretvori se u stup soli.

*Sutradan u rano jutro Abraham se požuri na mjesto gdje je stajao pred Jahvom, upravi pogled prema Sodomi i Gomori i svoj ravnici u daljini: i vidje kako se diže dim nad zemljom kao dim kakve klačine.*²¹

Raos Boga, srditog zbog opaćina ljudskih, naziva *glasom strašnim i svesrditeljem*. U svojoj srdžbi Bog proklinje narod: njime će vladati tuđinci kojima će se pokoravati, tuđi gospodari i kraljevi koji će ih tlačiti, nijekati njihovu zemlju, narodnost i jezik. Narod će vapiti za slobodom, a hitati u ropstvo. Na vlastitoj će zemlji biti prosjaci. Neće Boga moliti na svome jeziku poput ostalih naroda, već na latinskom, talijanskom, njemačkom, mađarskom, tek ponekad na hrvatskom.

Tada se stisnu nebo i zemlja, udari sjevanja i grmljavina, a glas strašni sve to prekri i govoreći reče: „Evo od sada će umjesto rose prokletstvo padati na glave vaše, na glave sinova i unuka vaših. Pretpostaviste mi zemlju, neka vam je! Živjet ćete u njoj, množiti se na njoj, ali gospodari njeni nikada više nećete biti. I nikada je tuđin neće osvojiti, a ipak će vladati njom i vama, i djecom vašom, i stokom vašom, i ložnicu dijeliti sa ženama vašim. Kako će to vladati a zemlje neće zadobiti? Sami ćete ga dovoditi, sami obilaziti sve četiri strane svijeta i sa prosjačkim suzama gospodare namicati. Bit će dana kad ćete odjednom i po nekoliko gospodara dovlačiti i glavama braće svoje njihov put utirati. Bit će dana kad će dva grada – na dobačaj kamena udaljeni – svaki svoga tuđeg kralja priznavati. I ti tuđinci bit će krunjene glave vaše, krvnici vaši, suložnici žena vaših i očevi djece vaše. A vi ćete im veselo mahati repom za svaku mrvicu dobačenu s preobilna stola, koji ste im žuljevima svojim prepunili. Evo gle, i srca će vaša sveudilj vapiti za slobodom, ali vrat će vaš sam od sebe u jaram ropski hitati. I sveudilj ćete sa sebe zbacati gospodare koji su po volji vašoj na vaš vrat uzjašili, da novima vrat umjesto sedla podmetnete. I dok će me svi narodi svojim jezikom zazivati i na svom jeziku moju molitvu

¹⁹ Kajfa pak ono svjetova Židove: „Bolje da jedan čovjek umre za narod“ (Iv 18, 14).

²⁰ Usp. Dragić 2013: 75–97.

²¹ Sumporni oganj simbol je opustošenja, strijele – Božjega suda koji stiže svakog čovjeka, grmljavina – Božje osude, tuča – Božje osvete itd.

moliti, dotle ćete vi vapiti: „Pater noster, Padre nostro, Vaterunser, Mi Atyank, a ponekad i Oče naš. Htjeli ste zemlju? Eto vam je! Prokletstvo vaše bit će u njoj, u brdima njezinim, u dolinama njezinim, u morima njezinim, u rijekama i jezerima njezinim! I neka bude tako!“

I bi tako. Žudije se raštrkaše po svem svijetu, i tako u tuđim zemljama robuju tuđim gospodarima, a svoju zemlju nikad ne zadobiše. Hrvati opet nikad svoju zemlju ne izgubiše, ali u nju neprestance tuđe gospodare dovadahu i služahu im. Kraljevi njihovi bijahu i tlačitelji njihovi, te im počesto nijekahu ne samo zemlju, već i ime i jezik i narodnost samu. Nu, oni svejedno za te svoje krvnike umirahu s nerazumnim poklikom „Živjela Hrvatska!“ – gdje je to, a gdje milozvučno „Arriba Espana!“ – kad Španjolac umire!

Ali nije na meni da povjesnicu svog prokletog naroda pišem, već da ukažem na to kako ljudski razum tu nerazumnu prošlost ne može shvatiti ni prihvatiti, dokučiti ni protumačiti ako mu nije poznato strahotno prokletstvo, koje je mogla izmisliti samo nedokučiva mudrost svesrditelja Boga, mudrost i volja, postojana u zlu i dobru, u prokletstvu i blagoslovu. (Raos 1984: 141–142)

Izlivši prokletstvo nad narodom, Boga minu srdžba i on se ražali što je prokleo sav narod, no ne mogaše više povući prokletstvo. Stoga, kao toliko puta u Bibliji s pojedincem ili čitavim narodom, sklopi Bog savez s *Godislavom ili Godežavom* koga ugleda na grobu kralja njegova Zvonimira, ponovno javljajući se u snu. Odlučivši ga zbog vjernosti poštediti, obeća mu da nikada ni on ni potomci njegovi neće služiti tuđemu gospodaru, premda neće posjedovati ni vlastitu zemlju. Ne samo da neće biti primorani gospodarima davati od svoga dijela, već će moći od njih uzimati, gdje god se zatekli, a kao prosjaci hodat će svukuda. Da se zavjet ispuni, Godislav i potomci njegovi svoj će kruh zarađivati svojim ramenom, onako kako je to činio i kao tobolčar u kraljevoj službi, naseljavajući tako zemlju koja neće dovesti u iskušenje njihov savez s Bogom, zemlju *pustu, besplodnu i bezvodnu*, Imotsku krajinu. Od Godislava potekoše dvanaest sinova i kćeri, a od njih sva prosjačka plemena.

Kad ono, daklem, Gospodin prokletstvo izli na narod i kad ga srdžba minu – a bijaše noć bliža danu nego sebi – svrnu pogled na zemlju i vidje rečenog Godislava ili Godežava, kako kleči na grobu kralja Zvonimira, sa srcem punim Boga i suza. Iražali se Svedobrostivi što cijeli narod prokle, ali prokletstvo više dići ne mogaše. Stoga uspava Godislava, u san mu siđe, u snu mu se ukaza i reče: „Godislave, Godežave, govori ti Gospodin! Prokleh narod tvoj i prokletstvo ne mogu dignuti. Dijelit ćeš sudbinu njegovu, i nikada nećeš ni ti, ni potomci tvoji biti gospodari zemlje svoje. Ali, evo, činim zavjet s tobom: premda nikada ni ti ni potomci tvoji nećete biti gospodari, nećete ni sluge biti, niti ćete služiti tuđim gospodarima, niti im davati išta od onoga što steknete i namaknete. Naprotiv, i ti i potomci tvoji uzimat ćete od gospodara i kraljeva

ma gdje se s njima sreli i susreli. Hodat ćete svojom zemljom i mnogim tuđim zemljama, i uvijek i svugdje bit će kako obrekoh. A da se ovo ispuni, i ti, i potomci tvoji razlikovat ćete se od sviju puka i naroda po tome što ćete kruh svoj ramenom svojim zarađivati, kao što si ga i sâm u vjernoj službi kraljevoj zarađivao“. I još reče Gospodin: „Uzmi tobolac svoj i kreni prema istoku i naseli se u zemlji pustoju, bezplodnoj i bezvodnoj, u kojoj nećeš omekotiti i doći u napast da ne iskupiš zavjet svoj sa mnom učinjen. I, evo, izoštrit ću oko tvoje da vidi konjanika iza brda i uho tvoje da čuje psikanje zmijske dok još spava, i nepce tvoje da razlučuje travu ljekovitu od trave otrovne, i jezik ću tvoj utančati da mu se i pčele pokoravaju. Evo, i tvoje ću kamenje – kao nijedno drugo – napučiti množinom svakovrsnih otajnih sila nebeskih, zlih i dobrih, da te iz dobra u bolje potisnu ili da te opaka većom opačinom pritisnu.“

I duh Gospodnji nestade, a rečeni Godislav, daklem, krenu i nastani se u zemlji pustoju, bezplodnoj i bezvodnoj, nastani se u kamenju koje – kao nijedno drugo – bijaše napučeno množinom svakovrsnih otajnih sila nebeskih, zlih i dobrih, nastani se u Krajini. I Gospodin ga obdari s dvanaest sinova i dvanaest kćeri.²² Od sinova proćediše svi oni u puku što s ramena svojega kruh svoj jedu, od kćeri što kojoj Bog dade, jer je žensko samo zemlja a čovjek sjeme. (...)

I tako listajuću knjige i zapise starovičke ustanovih stanovito, da Garići ne bijahu ni čobani ni težaci, već – kao i sva prosjačka plemena u Krajini – od davnina kruh svoj jeđahu s ramena svojega, jerbo – kao i sva prosjačka plemena u Krajini – proćediše od čovjeka, imenom Godislava ili Godežava, koji u dan prokletstva kraljev tobolčar bijaše. (Raos 1984: 143–144)

Pišući o Zvonimirovoj kletvi „zbog koje Hrvati ne mogu imati svoju državu te će samo mijenjati (i tražiti) gospodare ‘tuđih’ jezika“, (Lederer 1998: 181) Raos piše o sudbini „hrvatskoga naroda u različitim povijesnim vremenima kroz koja će prohoditi svoje junake“ (Lederer 1998: 181).

Raos na taj način problematizira sudbinu Imotske krajine kroz neizvjesna teška vremena.

5. Zaključak

Dmitar Zvonimir u narodu je upamćen kao dobri, pravedni, sveti kralj. Za vrijeme njegova kraljevanja (1075–1089) vladalo je blagostanje. Bio je

²² 12 – predstavlja Božju crkvu i Božji autoritet. Isus je imao 12 učenika, a postojalo je i 12 plemena Izraela. U Otkrivenju 12,1. 24 starješine i 144 000 su mnogokratnici broja 12. Novi Jeruzalem ima 12 temelja, 12 vrata, drvo s 12 vrsta rodova koje rađa 12 mjeseci go-dišnje,... (Otkrivenje 21).

<http://biblija-govori.hr/znacenje-brojeva-u-bibliji-2/> (pristup 31. prosinca 2016).

blizak saveznik splitskom nadbiskupu Lovri i papama Sv. Grguru VII, Viktoru III i Urbanu II. Godine 1089. Papa je poslao pismo kralju Zvonimiru tražeći od njega da pošalje vojsku i sa saveznicima oslobodi Kristov grob. Kralj Zvonimir sazvaio je Skupštinu na lokalitetu Pet crkava kod Knina. Dok je čitao pismo, prisutni su navalili na kralja i kamenjem ga usmrtili. Stoga je kralj svoj narod prokleo.

Ivan Raos u svoj je roman „Prosjaci i sinovi“ inkorporirao povijesnu predaju o umorstvu kralja Dmitra Zvonimira. Raos piše da je Bog nakon ubojstva kralja kaznio narod pustivši strašno nevrijeme, poput nevremena koje je uništilo Sodomu i Gomoru.

Umirući kralj Zvonimir prokleo je svoj narod, po jednoj verziji da tišuću godina, a po drugoj verziji devet stotina godina budu bez vladara svoga jezika. Oko te kletve još uvijek se vode sporenja među povjesničarima. Dok jedni, primjerice Ferdo Šišić, vjeruju u istinitost umorstva kralja Zvonimira, drugi Zvonimirovo umorstvo i kletvu smatraju legendom, treći Zvonimirovu smrt smatraju nerazjašnjenom. U toj Zvonimirovoj kletvi Raos vidi uzrok nesreće hrvatskoga naroda koji se mora snalaziti kako bi preživio. Isti je uzrok i nastanku prosjačenja jer prosjaci su potomci kraljeva tobolčara Godislava koji nije zaštitio kralja na dan umorstva.

Literatura

- Botica, Stipe, *Biblija i hrvatska tradicijska kultura*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
- Brešić, Vinko, Kralj Zvonimir u hrvatskoj dramskoj književnosti, *Zbornik Krležini dani*, Zagreb – Osijek, 2000, str. 45–49; Isto, Teme novije hrvatske književnosti, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 2001.
- Dragić, Marko, *Književna i povijesna zbilja*, HKD Napredak, Split, 2005.
- Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet, Split, 2008.
- Dragić, Marko, Starohrvatske povijesne teme u suvremenom narodnome pripovijedanju, *Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu*, 2–3, 2009, str. 21–44.
- Dragić, Marko, Starozavjetni motiv Sodome i Gomore u Bakulinom Šematizmu i u suvremenom pripovijedanju u Hercegovini, *Zbornik o Petru Bakuli*, Hrvatski studiji Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2013, str. 75–97.
- Dragić, Marko, Zbilja o hrvatskom kralju Dmitru Zvonimiru u poeziji Vladimira Nazora, *Croatian studies review – Časopis hrvatskih studija* 7 (1), 2011, str. 61–88.

- Hitrec, Hrvoje, *Zvonimirova kletva*, u: *Hrvatske legende*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
- Jadrijević, Ante, Smrt hrvatskih kraljeva Miroslava i Zvonimira (1). *Crkva u svijetu*, 1, 1967, str. 45–59.
- Kaštelan, Jure – Bonaventura, Duda (ur.), *Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata* (Knjiga prva), Matica hrvatska, Zagreb, 1974.
- Laszowski, Emil (ur.), *Znameniti i zaslužni Hrvati, te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925. do 1925, sa pregledom povijesti Hrvatske, Bosne, i Istre, hrvatske književnosti i razvitka hrvatskog jezika, te hrv. Vladara, hercega, banova i biskupa, kao uvodom. Sa 9 zasebnih slika, te 421 slikom u tekstu*, Prigodom proslave 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva, za upravu Aleksandar pl. Ballogh, Zagreb, 1925.
- Lederer, Ana, Ivan Raos, Meandar, Zagreb, 1998.
- Maslač, Nikola, Hrvatski kralj Zvonimir plemeniti (1076–1089), *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 2, 1941, str.172–179.
- Mužić, Ivan, *Hrvatska kronika 547–1089*, Marjantisak, Split, 2002.
- Nemec, Krešimir, *Povijest hrvatskog romana*, III, Znanje, Zagreb, 2003.
- Nemet, Dražen, Smrt hrvatskog kralja Zvonimira – problem, izvori i tumačenja, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 1, 2006, str. 73–92.
- Porfirogenet, Konstantin, *O upravljanju carstvom*, Dom i svijet, Zagreb, 2003.
- Raos, Ivan, *Prosjaci & sinovi. Knjiga druga*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1984.
- Raos, Ivan, *Prosjaci & sinovi. Knjiga prva*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1984.
- Ricov, Joja, Zvonimir – dobri kralj Hrvata, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 1–2, 1990, str.78–89.
- Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, pretisak iz 1925. godine, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1990.
- Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata. Pregled povijesti hrvatskog naroda 600–1526. Prvi dio*, Marjan tisak, Split, 2004.

Mrežne stranice:

- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=23356>
- <http://biblija-govori.hr/znacenje-brojeva-u-bibliji-2/>

Marko DRAGIĆ & Dijana MIŠETIĆ

**ZVONIMIR'S CURSE IN TALES, HISTORY
AND IN THE IVAN RAOS' NOVEL *PROSJACI I SINOVI***

This work is about the blasphemy as an oral-literal form. Blasphemy has existed as long as humanity itself. In Croatian tradition, the most prominent is the one of Zvonimir. That specific blasphemy was uttered by the Croatian king Dmitar Zvonimir at the conference in 1089, while he was reading the Pope's letter, who asked from him to send the army in rescue of the Christ's tomb. The King's subjects came after him and stoned him to death. The dying king cursed his people in a way that a foreign language should reign over them for a thousand of years.

Many historians, archaeologists and philosophers have dealt with this blasphemy for ages. Various disputes about the authenticity of the curse are still present among the historians. While some, for instance Ferdo Šišić, consider the murder of king Zvonimir authentic, others view his murder and blasphemy as a myth, but there are also those who see Zvonimir's death as a mystery.

Ivan Raos incorporated the historical tradition about the murder of the king Dmitar Zvonimir and his blasphemy into his novel *Prosjaci i sinovi* (*Beggars and Sons*). Zvonimir's curse presents the cause of suffering for the Croats. Beggars and their sons are, according to Raos, the descendants of the King's subject who didn't protect his king.

Keywords: *Croatian king Zvonimir, Ivan Raos, Prosjaci i sinovi, curse, history*